

особистість. Люди з внутрішньою релігійною орієнтацією сприймають релігію як джерело власної свободи і радості, а це в свою чергу звільняє їх від психологічної напруги, тривоги, та почуття провини. Водночас, в експериментах Д. Бетсона з'ясувалося, що релігійне віровчення обмежує розум людей з внутрішньою орієнтацією жорсткими рамками, догматизує їхнє мислення, перешкоджаючи як інтелектуальному розвитку, так і особистісним змінам.

Не обмежуючись двома згаданими вище типами релігійних орієнтацій, Д. Бетсон виділив ще один – *орієнтацію пошуку* (quest orientation), що позбавлена негативних сторін як внутрішньої, так і зовнішньої релігійності. Як стверджує дослідник, люди, яким притаманна ця релігійна орієнтація, вільні від догматизму мислення і психологічної ригідності. Релігійна орієнтація пошуку, на думку автора концепції, сприяє духовному розвитку особистості, відкритості світу, творчій еволюції людського інтелекту та готовності до розв'язання екзистенційних проблем у поєднанні зі здоровим глуздом та скептицизмом.

Не зважаючи на суперечливість висновків дослідників і складність проблематики, що пов'язана з релігійною орієнтацією особистості, сучасна зарубіжна психологія продовжує наполегливо працювати у цій царині, успішно розв'язуючи як теоретичні, так і практичні завдання. Водночас слід зазначити, що інтенсивні наукові пошуки, пов'язані з вивченням психологічних аспектів релігійних орієнтацій особистості, здійснювалися переважно у західноєвропейському та північноамериканському культурному контексті. В Україні подібні дослідження майже відсутні. Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо з'ясування психологічних особливостей релігійних орієнтацій українців, зокрема у віковому та гендерному аспектах.

Використана література:

1. The Free Dictionary by Farlex. [Electronic resource]. – Retrieved from : <http://www.thefreedictionary.com/religious+orientation/>
2. Dictionary.com, LLC. [Electronic resource]. – Retrieved from : <http://dictionary.reference.com/browse/religious+orientationan/>
3. Михайлюк В. И. Религиозные ориентации населения: социологический срез / В. И. Михайлюк. // Полития, 1997/98. – № 4. – С. 35-44.
4. Українська державність у ХХ столітті: Історико-політологічний аналіз / А. Дергачев (керівник авт. колективу). – К. : Політична думка, 1996. – 448 с.
5. Браян Вілсон. Соціологія релігії / Вілсон Браян ; [переклад з англійської Марини Хорольської]. – Видавництво “АКТА”, 2002. – 343 с.
6. Социологический энциклопедический англо-русский словарь. [Электронный ресурс]: Режим доступа: http://www.diclib.com/religiousorientation/show/ru/xn_sociology/R/694/
7. Энциклопедия социологии. [Электронный ресурс]: – Режим доступа : <http://dic.academic.ru/contents.nsf/socio/>
8. *Олпорт Г. В.* Личность в психологии / Гордон Виллард Олпорт ; [пер. с английского И. Ю. Авидон ; ред. Л. М. Шпионский]. – М. : “КСП+”; СПб. : “Ювента”. (При участии психологического центра “Ленато”). – СПб., 1998. – 345 с.
9. *Batson C. D.* Religion as Prosocial / C. David Batson // Journal for the Scientific Study of Religion. – 1976. – № 15. – P. 29-45.

Аннотация

Статья посвящена проблеме религиозной ориентации личности. Обоснована актуальность исследования проблемы в контексте основных тенденций развития современного общества; подан анализ отечественных и зарубежных исследований и публикаций; освещены различные подходы к исследованию проблемы; рассмотрены наиболее распространенные типы религиозных ориентаций личности.

Annotation

The article is dedicated to the problem of religious orientation of personality. The actuality of the research in the context of the basic tendencies of modern society development has grounded; the analysis of native and foreign researches and publications has given; the diverse approaches to the research of the problem have enlightened; the most widespread types of religious orientations of personality have considered.

УДК 616.89

Василевська О. І.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Аналіз проблеми психічного здоров'я особистості вказує на те, що часто його деформації беруть свій початок з дитинства. Відповідальним періодом у формуванні психічного здоров'я є період навчання у початковій школі. Це час значних функціональних перебудов, підвищення чутливості організму до дії факторів зовнішнього середовища. Ситуація, яка склалася у сфері освіти, характеризується інтенсифікацією процесу навчання, значними обсягами навчальних навантажень, не підкріплених системою оздоровчих заходів. Велике навчальне навантаження створює серйозні перешкоди для реалізації вікових біологічних потреб дитячого організму в руховій активності. Для значної частини дітей

навчальні програми є надмірно складними, що погіршує їх психічне здоров'я.

Психічне здоров'я молодшого школяра тісно пов'язано з навчальним процесом, закладом освіти, в якому перебуває учень. Дослідження М. Бітянкової, М. Безруких, О. Васильєва, Л. Гармаш, Л. Гладких, С. Громбаха, І. Дубровіної, С. Єфімової, О. Кочерги, Н. Коцур, С. Максименко, Л. Товкун дозволяють визначити особливості і вплив шкільного середовища на психічне здоров'я молодшого школяра.

Фактори формування і розвитку психічного здоров'я молодшого школяра висвітлено С. Громбахом, Г. Гончаренко, І. Дубровіною, Н. Дубровінською.

Напрямки збереження психічного здоров'я дітей та підлітків вивчали М. Андрос, О. Васильєв, О. Гречишкіна, О. Косигіна, О. Кочерга, Н. Коцур, С. Максименко, Л. Роговик, І. Медведчук.

Дослідники зазначають, що піклуватись про психічне здоров'я людини слід з дитинства, а це потребує знання чинників, що здійснюють вплив на його формування.

Мета дослідження полягає в теоретичному аналізі психолого-педагогічних чинників психічного здоров'я молодшого школяра.

Психічне здоров'я школярів – це збалансованість внутрішніх (когнітивних, емоційних, фізіологічних) і зовнішніх (вимоги соціального оточення, відповідність стилю учіння дітей стилю навчання і виховання) компонентів [4].

На психічне здоров'я молодшого школяра впливають психолого-педагогічні чинники: 1) стресова педагогічна тактика; 2) інтенсифікація учбового процесу; 3) невідповідність методик і технологій навчання віковим і функціональним можливостям школярів; 4) нераціональність організації навчальної діяльності; 5) функціональна неграмотність педагога в питаннях охорони і укріплення психічного здоров'я, як свого, так і учнів; 6) відсутність системи роботи по формуванню цінності здоров'я і здорового способу життя [2].

Внаслідок дії психогенних чинників з'являються такі негативні прояви психічного нездоров'я, як знижена самооцінка, підвищена тривожність, страх, невпевненість у собі, надмірна вразливість та ін.

Чинники шкільного середовища діють комплексно і систематично протягом всього періоду навчання у школі, тому навіть в разі мінімального впливу кожного з чинників, їх сумарний вплив збільшується. Серед молодших школярів 8-9-річного віку домінують астеноневротичні реакції, які виникають у певних ситуаціях і супроводжуються погіршенням настрою, головним болем, тривогою. Фобічні тривожні розлади пов'язані із зниженою самооцінкою, страхом неможливості виконати навчальні завдання. Серед невротичних порушень у десятирічних дітей найчастіше зустрічається астено-невротичний синдром, який проявляється дратівливістю, емоційною лабільністю, швидким розвитком втоми.

Під час навчання у початковій школі 70% сформованих функціональних розладів трансформуються і, до моменту закінчення школи, переростають в стійку хронічну патологію [2; 3].

Аналізуючи ситуацію, яка склалась в освіті, науковці підкреслюють, що пріоритетне завдання школи створення психологічно безпечних умов для навчання і виховання учнів.

На рівні школи це виражається в системі заходів по запобіганню загроз для позитивного, сталого розвитку особистості. У психологічному сенсі це створення і впровадження технологій супроводження психологічної безпеки освітнього середовища [4].

Емпіричними проявами психологічної безпеки для молодшого школяра є: емоційний комфорт, можливість висловити свою точку зору; шанобливе ставлення до себе; можливість звернутися за допомогою, увагу до прохань і пропозицій учня [5]. Психологічна безпека навчального закладу дозволить забезпечити позитивні емоційне тло навчально-виховного процесу.

Позитивні емоції, позитивне емоційне самопочуття, що виникають під час навчальної діяльності, дають учням свободу, яка сприяє розвитку творчого потенціалу, позитивному ставленню до навчання. Від емоційних психічних станів залежить продуктивність перебігу пізнавальних психічних процесів, психологічний клімат класу, школи.

Ускладнюють шкільну ситуацію низька професійна підготовка учителів, їх особистісні якості (низький рівень рефлексії, емпатії, комунікативних і організаторських здібностей; самовпевненість), відсутність ефективної співпраці з сім'єю.

Дослідження констатують ранні появи негативних наслідків професійного вигорання учителів, що суттєво впливає на їх психічне здоров'я. Професійне вигорання проявляється в психічному, емоційному і фізичному виснаженні і має різноманітні симптоми: відчуття хронічної втоми, напруженість, дратівливість, тривожність, порушення апетиту, сну, зростання захворюваності, негативне ставлення до учнів, агресія, втрата інтересу до роботи і до життя.

Науковці зазначають, що збереження психічного здоров'я молодшого школяра тісно пов'язано з психічним здоров'ям учителя. Від стану здоров'я педагога залежить успішність навчально-виховного процесу. Учитель може проектувати на дитину, клас в цілому, власні емоційні проблеми, що сприятиме закріпленню порушень психічного здоров'я учнів. Педагог з вираженими соціальними страхами людина, яка прагне до обов'язкового успіху, він не дає собі право на помилку і не допускає промахів в учнів. Учитель, з почуттям неповноцінності, дуже гостро реагує на ситуації, які видаються загрозливими для його компетентності, наприклад, запізнення або порушення дисципліни учнями. Це сприймається як прояв неповаги з боку учнів. Можливо, такий педагог буде кричати на дітей або ж часто їх карати [6].

Отже, необхідно надавати учителям соціально-психологічну підтримку, яка проявляється у засобах психопрофілактики, навчання навичкам релаксації, саморегуляції та створення сприятливих умов роботи.

Дослідження О. Буланової, О. Вовчик-Блакитної, М. Зеленової, М. Каневської, А. Ісмагілової, А. Панасюка, З. Хоменко свідчать, що модель спілкування вчителя з молодшими школярами, впливає на перебіг навчання дитини у школі.

Педагогічні методи, які застосовуються учителями, повинні включати м'яке навчальне навантаження, авансування успіху і створення "ситуації успіху", акцентуацію досягнень дитини в навчальній діяльності [1; 2].

Таким чином, на гармонійний розвиток молодшого школяра, збереження його психічного здоров'я впливає особливість організації навчально – виховного процесу і особистість вчителя.

Висновок. Аналіз літературних джерел дає нам підстави розглядати дотримання науково обґрунтованих норм навчального навантаження, з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, виконання принципів гуманізації освіти необхідними і обов'язковими умовами збереження психічного здоров'я молодших школярів.

Зроблений теоретичний аналіз проблеми потребує обґрунтування ефективних засобів формування психічного здоров'я молодшого школяра, що стане предметом наших подальших досліджень.

Використана література:

1. Андрос М. Є. Психічне здоров'я особистості в навчальних закладах / М. Є. Андрос // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 4. – С. 27-33.
2. Безруких М. М. Трудности обучения младших школьников, имеющих нарушение психического здоровья / М. М. Безруких, С. П. Ефимова, Е. Н. Юркевич // Мир психологии. – 2003. – № 4(236). – С. 211-218.
3. Гармаш Л. Психічне здоров'я учнів початкової школи та шляхи його поліпшення / Л. Гармаш, Н. Коцур, Л. Товкун // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. – 2011. – № 2. – С. 323-327
4. Косигіна О. В. Створення психологічного безпечного освітнього середовища / О. В. Косигіна // Управління школою. – 2013. – № 10-12 (382-384). – С. 61-67.
5. Психологическая безопасность в образовании : [монография] / И. А. Баева. – СПб. : Издательство "СОЮЗ", 2002. – 271 с.
6. Хухлаева О. В. Основы психологического консультирования и психологической коррекции : учеб.пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / О. В. Хухлаева – М. : Издательский центр "Академия", 2001. – 208 с.

Аннотація

В статті розглядаються питання, пов'язані з особливостями стану психічного здоров'я молодших школярів. Аналізуються психолого-педагогічні фактори, впливаючі на психічне здоров'я учнів. Намечені напрямки подальшого дослідження ефективних методів формування психічного здоров'я молодшого школяра.

Annotation

The article discusses the issues associated with the peculiarities of the mental health of Junior schoolchildren. Analyzes the psychological and pedagogical factors affecting the mental health of students. Identifies areas for further research on effective methods for the development of mental health of primary school children.

УДК 37.015.3:159.947.5]:37.011.3-051

Власенко І. А.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНО-ОСОБИСТІСНОЇ СФЕРИ СУЧАСНИХ ВЧИТЕЛІВ

У сучасних умовах соціально-економічних та політичних перетворень особливої ваги набуває формування системи освіти, зорієнтованої на розвиток особистісних особливостей дитини. Одним із чинників такого розвитку є особистість вчителя як важливого учасника педагогічної взаємодії. У численних дослідженнях підкреслюється, що особистість вчителя та характерні особливості його професійної діяльності мають визначальний вплив на формування особистості учня (Ф. Н. Гоноволін, О. О. Бодальов, Н. О. Менчинська, А. К. Маркова, Л. М. Мітіна та ін.). У цьому контексті актуальним уявляється з'ясування особливостей мотиваційно-особистісної сфери вчителя (О. О. Бірюк, І. І. Осадчева, Г. С. Кожухар), з якими пов'язане здійснення професійної діяльності. Розвиток мотиваційної сфери в процесі професійного становлення особистості висвітлюється в роботах Б. Г. Ананьєва, В. І. Ковальова, О. Г. Шмельова. Вивченню професійних мотивів учителя присвячено праці Л. Н. Захарової, Л. С. Подимової, В. О. Сластьоніна та ін.

Метою нашого дослідження було виявити особливості мотиваційно-особистісної сфери сучасних вчителів, які є важливим чинником їх особистісного та професійного зростання. До таких особливостей, на нашу думку, належать міра узгодженості мотиваційно-особистісної сфери. **Завдання** дослідження – провести змістовний аналіз структури цінностей та виявити ступінь і характер дезінтеграції в мотиваційно-особистісній сфері сучасних вчителів.

Дезінтеграція в мотиваційно-особистісній сфері потенційно може стимулювати індивіда до подолання неконструктивного стану, розширення способів та форм поведінки, діяльності, спілкування, а з іншого боку – здатна стримувати особистісний та професійний розвиток (Т. С. Яценко, Л. М. Мітіна, О. В. Кузьменкова).